

Розділ VII

ДУХОВНІСТЬ НАШОГО ОБРЯДУ

С.О. ЩЕРБАНЬ

Молодіжні зібрання та весільні обряди
Полтавщини (з експедиційних досліджень
кінця ХХ – початку ХХІ ст.)
(початок)

Коли б мені, Господи, неділі діждати,
На рушничок стати...

У своїх багаторічних польових експедиціях етнографи Національного музею народної архітектури та побуту НАН України, виявляючи речові пам'ятки для створення експозиції, фондової колекції, водночас записують відомості з народного життя, не залишаючи поза увагою таку важливу тему як обряди та звичаї.

Найпоетичнішим родинним обрядом є весілля, що знайшло своє відтворення в експозиції Музею, зокрема, у хаті з с. Бобрівник Зіньківського району Полтавської області. На основі польових досліджень реконструкцію весільної полтавської хати здійснила етнограф, старший науковий співробітник Музею, Світлана Олексіївна Щербань, заохочена в село і його людей.

Рублена, з настінним малюванням хата з с. Бобрівник щедро прибрана рушниками, іншою художньою тканиною; затишок хати створює керамічний посуд, особливо розмальовані миски «на показ», святковий одяг, майстерно зроблені вироби з дерева тощо. Весільними атрибутами в цій хаті є скриня із зображенням козака Мамає, весільний хліб на столі, гільце – «теремок» тощо. Основою для обладнання цієї хати послужили матеріали, записані від старших людей указаного села, а також інших сіл

Полтавщини. Цінним є те, що досліджуючи полтавське весілля С.О. Щербань записувала відомості про молодіжні зібрання (досвітки, вечорниці, грища, вулицю). На Полтавщині, як і в усій Україні, зібрання молоді було регламентовано народним календарем (Пилипівка, Різдво, м'ясниці, Масниця, Великий Піст, Трійця, Купала). Молодь знайомилася на досвітках, вечорницях, вулиці, часто під час роботи в полі. Найчастіше після Покрови, на Різдвяних святках, зокрема, на Маланку, посилали старостів. Змалечку дбали про посаг для дочки – «минув

дочці год, готуй, мамо, в скрині под». Ткали та вишивали багато рушників, сорочок; без скрині, килима, доброго намиста важко дівчині було вийти заміж.

За дослідженням С.О. Щербань, полтавське весілля має багато спільного з весіллям інших регіонів України, а місцевою особливістю, наприклад, є його тривалість – «від середи до середи, хоч на приспі сиди». В середу випікали шишки, медяники, коники, у четвер, п'ятницю і суботу кликали на весілля, здебільшого в суботу справляли дівич-вечір, випікали коровай та інший весільний хліб (калачі, «прозорний» калач, сову, лежні тощо). Особливістю весілля с. Бобрівник було те, що тут не прибирали гільце, очевидно його символіку перебрали випечені з тіста «сосонки», якими прикрашали коровай.

Головним днем весілля була неділя. Цього дня молодих виряджали до шлюбу, саджали на посад, викупляли наречену у брата, розплітали косу і покривали, брали ворітне (викуп за молоду), ділили коровай, обдаровували молодих (даровизна), випроводжали молодих до свекрухи. Всі весільні дії супроводжувалися гуртовими піснями жінок (дружок, світилок, свашок), у яких з «журбою радість обнялась». Жалібні пісні найчастіше звучали на вечоринах (прощання

молодої з дівуванням, батьками; співали про життя невістки у свекрухи). На зміну сумним приходили радісні, веселі пісні. Невід'ємним в українському весіллі є сцена дарування чобіт зятем тещі.

Чоботи, чоботи ви мої,
Наробили клопоту ви мені,
Оце ж ті чоботи, що зять дав,
А за ті чоботи дочку взяв...

Жартами сповнене дійство крайня короваю. А до яких тільки дотепів не вдаються, підкреслюючи чесноти молодої і молодого?!

Клен у лісі, чи не дерево,
Смородина, чи не ягідка,
В нас Галина, чи не дівочка,
В неї коса, чи не кісочка,
Шовком заплетена, золотом обведена,
Шовком заплетеная, золотом обведеная.

Молода жінка в понеділок відразу бралася до роботи – розпалювала в печі, прибирала хату, ходила по воду, і все це робила на виду односельців. Весілля тривало. Від родини молодої приносили снідання, катали селом у візку батьків і вимагали викуп. У понеділок і вівторок дворами ходили ряджені («циганщина») – збирали харчі, курей і проводжували гуляти. А через тиждень, у неділю йшли «по щастя» – «йшли від неї до нього, а від нього до неї».

Усе, що сказано в пропонованому документальному матеріалі про молодіжні зібрання та весільні обряди на Полтавщині – це пам'ять, данина весільній традиції та її творцям.

Лідія Орел

Молодіжні зібрання Полтавщини (досвітки, вечорниці, вулиця)

Гадяцький, Зіньківський, Миргородський, Хорольський райони.

Мати дочку та й наряжала,
На досвітки та й посилала,
Иди, доню, та й на досвітки,
До подружок та й на довідки.
Було б, мати, це вперед знати,
На досвітки та й посилати,
На досвітках та й три скрипки грає,
На досвітках вся челядь гуляє...

(Весільна пісня, с. Шилівка на Зіньківщині).

Бердаківська Марина Стефанівна (1905 р. н.), с. Веприк,
Гадяцький район, (1989 р.)

«Мені ті досвітки й досі в помку, бо я сама, дівчиною, ходила на досвітки, була, не раз, і досвітчаною матір'ю...

Село наше велике, на кожному кутку були свої досвітки. Де жила одна жінка, то до неї ходили, а, було, і сім'ї великі, а на досвітки, однак, впускали. Хазяїв хати називали досвітчаними батьками, а дітей – досвітчаними сестрами і братами. Мене й сьогодні називають досвітчаною мамою, а як стрінуть, здороваються: «Добрий день, мамо».

Досвітки починались після Першої Пречистої, 28 серпня¹. Ішли на досвітки з прядками,

і з шиттям, проти п'ятниці. У п'ятницю шили сорочки, рушники, сорочки більше вирізуванням, гладдю. Лампу вішали і кругом лампи, на долівці, в кружок сідали. Лампа за ключку причеплена до сволюка. Сиділи на своїх – юпках², а як пряли, по лавках сиділи. Несли дівчата перший день на досвітки куль житньої соломи, прядку, гребінь, днище. По черзі носили солому. Зразу примазують хату, прибирають, замітають. Прясти кінчають, бризка хату і знову замітають, тоді настілають солому, юпки в голови і застеляють ряднами. Товаришки одним рядном укриваються, а одне стелять, а хлопець між дівчатами, коло своєї дівчини, хлопці і кожухами ще вкриваються – шептались, балакали, сміялись. Спать пора, а вони не вгамуються, то і ремішка, було, давали. Як приходили дівчата, просились: «Здрастуйте, мамо, пустіть нас на досвітки», тоді за ціну договоряємось. По півмітку пряжі за зиму повинна напярсти – тридцять пасом (у пасмі по десять чисниць, а в чисниці – три нитки). Цеберку картоплі, миску муки, миску пшона, за всю зиму, і три гостинці на святках – на Різдво, на Новий рік і на Хрещення. Паляниця біла, пироги, сало, ковбаса – у кого було. Гас і лампу купували дівчата. Вигідніше, як більше ходи-

1. Успіня Пресвятої Богородиці, Перша Причиста, 28 серпня за н.ст.

2. Різновид верхнього одягу.

ло, по десять, дванадцять дівчат. На вечерю беруть дівчата хліб, сало покладуть на дворі, а хлопці покрадуть, тоді сам хліб їдять. Одна брала гусяче сало і все хвалилась, що не найдуть, а вони ж нашли, тоді дівчата сміються: «А що не нашли?» Брала їжу підвечерювать. Босі сидять, а чоботи під лавкою. Співають, а коли і ні. Хлопці приходять стукають у вікно, і та, що сидить коло порога, одчиня. «Здрастуйте» – кажуть, поспівають, пожартують і йдуть на другі досвітки. А були такі, що оставались коло своєї дівки. Сідає коло неї і дивиться, як вона пряде, заважає трохи, а як шують, то хлопець лягає в круг і лежить. Хлопці у чумарках, шапках, хто у тривусі – шапка з трьома вушками. Сорочка на чохлах і на комірі пошита, штани широкі в чоботи заправлені. Чоботи юхтові, чи й хромові, як багатий. У хаті шапки знімали і в руках тримали.

Дівчата у вишитих сорочках, керсетка з клинами, запаска чорна, пояс з китицями, чоботи заочесті і з підклейками були. В шовкових платочках на великі празники. Дівчата і хлопці танцювали, гопака найбільше танцювали. Починалась Пилипівка, на Андрія ворожили. Сіяли сімня кругом дривітні, а запаскою волочили і казали:

«Андрію, Андрію, конопельки сію,
Запаскою заволочу, бо я заміж хочу».

На Андрія веселились – співали і танцювали. На Миколая співали колядок. А як грища, поколядують, хто гроші дасть, хто паляницю, паляниці продавали, більше мати досвітчана купувала, і за ті гроші купували все на складку та гуляли – це грище. Варили, тут де були досвітки: капусту, картоплю, пироги пекли з квасолею, з капустою. Стіл стояв на святках, заносили в хату. На ніч ідуть додому. На щедрика ідуть щедрувати. Більше дівчата, а то й хлопці. Раніше окремо ходили хлопці із звіздою на колядування. Були і міхоніші. Перед Новим роком, чоботи кидали через ворота, туди куди передком упаде чобіт, туди й заміж піде. Тоді дивляться і кричать: «Оце ти на Книшівку, а ти на Вельбівку, а ти на Горбанівку підеш». На святках збирались тричі. Виряджали святки на другий день після Хрещення. Вечеряли, танцювали, співали, гарно вбирались. На дівчині сорочка святна, керсет, запаска, пояс з китицями новий. А на Хрещення зав'язуються ріжками, намисто, білий кожух, чоботи червоні. Вмивались коло річки. У м'ясниці ходять на досвітки дівчата, є тут і засватані, більше шили, весільних вчилися співати, підучуються:

За столом та сестриця,
 Перед столом дві,
 Заплакали жалібненько,
 Та й усі три,
 Чи ми ж тобі та й, Мар'єчко, не казали,
 Чи ми твого та серденьтка не втішали,
 Та й не ходи, та й до броду рано по воду,
 Та й не слухай соловейків, що рано поють, (2 р.)
 Та не бери парубеників, де даром дають,
 Парубеники зведеники, вони ізведуть,
 Од матінки до свекрухи та й переведуть, (2 р.)
 Калиною дороженьку перетичуть,
 Од рідного до вірного перекличуть.

Весілля на м'ясницях, тиждень масляною не пряли, а шили. У Піст вдома допрядають і тчуть, а то ще і на досвітки ходили, та менше. Перед Великоднем – колиски. Ходять хлопці: «Давайте, дівчата, конопель на вервечки». Бувало мати не дають, а я плачу, бо хлопці до колиски не допустять. Колишаться на вигонах, там співали, танцювали. На вулицю ходили, на колодки. Колодки лежали коло двору, приходять хлопці співають, танцюють. Як не наморишся, а на вулицю хочеться!

Мала нічка Петрівочка,
 Не виспалась молода дівочка,
 До череди гнала спотикнулась і упала -
 Ой Петре, Петре, Іване,
 Вже твоя Петрівка минає,
 Половини літечка немає,
 Ячмінь колос викидає,
 Соловейко голос покидає,
 гу-гу-гу...»

Гордієнко Ганна Павлівна (1920 р. н.), с. Веприк, Гадяцький район, (1979 р.)

«На досвітках, лампа, або каганець горить, насеред хати горить. Після Парасок 10 листопада³ починаються досвітки. В суботу вже і не пускають на досвітки. На святках складки складають. Як колядували, то співали разом і окремо – дівчата і хлопці. Дівчата співають хлопцям, у кого хлопець у хаті:

Що в бору, бору волохи поють,
 Волохи поють церкви будують,

3. День Великомучениці Параскеви, Святої П'ятниці (Параски), 10 листопада за н.ст.

Церкви збудують з трьома вікнами,
 З трьома дверима,
 Приспів: після кожного рядка -
 Славен, ясен молодий Іванко між панами.
 У перве віконце вскочило сонце,
 В друге віконце місяць присвітив,
 А в третє віконце ангол улетів,
 Ангол улетів на престолі сів,
 Книгу ростворив слізоньку пустив,
 А з тії сльози потекли річки,
 А з тих річок, став тихий Дунай,
 Вечір добрий, дайте дохід добрий.

Відповідають: «Спасибі». Дають паляницю, ковбасу, сала, гроші. Дівчині, дівчата співають:

Дівка Настечка,
 По вгороду ходила,
 Рожа моя, вся червоная, боровая,
 Рожу садила Бога просила,
 Рожа ж моя, вся червоная, боровая,
 Дай, Боже, лиця, як рожа оця,
 Рожа ж моя, вся червоная, боровая.

«Вечір добрий, дайте дохід добрий, та не ламайте, та по цілому давайте».

Хлопці: Чи дома, дома пан господар?
 А я знаю, що він дома,
 Сидить же він в кінці стола,
 А на йому шуба-люба,
 А на шубі поясочок,
 А на поясочку калиточок,
 А в калиточку сім шеляжечків,
 Сьому-тому по шеляжечку,
 А нам дайте по пиріжечку,
 Вечір добрий.

А дівчата ще кажуть: «Давайте дохід довгий, з руками, з ногами, щоб бігав за нами».

Горовий Михайло Порфирівич, с. Веприк,
 Гадяцький район, (1989 р.)

«Після Покрови 14 жовтня⁴ роботу управляють, а увечері – на досвітки. Вечоріє і дівчата біжать на досвітки. Несуть прядку, гребінь, гребінку, веретено, днище і несуть по черзі куль соломи.

4. Свято Покрови – Покрови Пресвятої Богородиці, 14 жовтня за н.ст.

Кулі часто крали. Рядно несе з собою. Біля кожної хлопець лягає. Як любитися з хлопцем мало напряде: «А, мамо, дрімалося». Було, дівка спить на печі, а хлопці вберуть прядку в клоччя, поріжуть шнури, а вона спить. Хлопці ідуть на другі досвітки, а до нас другі приходять. Бувало і наб'ють, витягнуть чужого з хати, і виженуть. На Андрія дівчата ворожили: наливали у миску воду, робили з воску човники два і дві свічечки і дивились, чи зійдуться човники – то зійдуться. На Катерини ламають з вишні гілочку, скільки душ у сім'ї, стільки й дубчиків, і ставили у кувшин з водою, до схід сонця наливали воду і щодня переміняли, як зацвіте, то людина житиме».

Хлібко Варвара Юхимівна (1911р. н.), с. Веприк,
Гадяцький район, (1989 р.)

«Проти Андрія на стіл поставлять пляшку з водою, хлібину і очіпок, а тоді зав'язують очі платочком й йдеш, що візьмеш на столі:

очіпок – заміж підеш у м'ясиці,
хлібину – за хлібороба підеш,
пляшку – за п'яницю.

Вносимо дровитню і сімня сіємо, скидаємо запаски і волочимо запасками:

Сію, сію, посіваю,
Запаскою волочу,
Я вже заміж хочу.

На Варвари, Савки гуляли, на Миколая починають колядки, досвітки перериваються, тоді грища – складка. Збирались – колядка, щедрівка, Хрещення. У м'ясиці на досвітки йдемо з прядками, до масниці.

«Масниця, масниця, яка ти масна,
Аби тебе 7 неділь, а тебе одна».

На масницю шили, і кончаються досвітки. У Великий піст мало ходять на досвітки, а ткали вдома».

Полтава Пилип Федосійович (1909 р. н.), с. Розбишівка,
Гадяцький район, (1989 р.)

«Восени, після Покрови, після закінчення польових робіт, починались досвітки. Ідуть дівчата, несуть повісмо конопель (десять жмень) і мнуть у хаті, долі або на дошці, босими ногами, щоб аж костриця висохала, коноплі поливали водою, а пізніше прядуть

також на досвітках, у п'ятницю вишивають, а в такі дні прядуть, а в суботу і в неділю гуляють. Потемніло, біжать на досвітки, з прядками, а хоч з шиттям. Дівчата хату прибирали – білили, вимивали лави, столи, піч підбілювали, хазяйка вішала празничні рушники. Образи убірали безсмертниками, бабиним літом, чорнобривцями, гвоздиками. Крадькома йшли дівчата на досвітки, щоб мало хто бачив, душ десять – п'ятнадцять дівчат, вбрані в осінній одяг. Взуті в чоботи, а хоч в черевички, а в хаті роззувались, а хлопці наливали води в чобіт. Козачки на керсетки одягали, козачок в хаті скидали, а в керсетці остається. Юпка суконна до п'яти, сіми клинів, спідниця широка, рясна – п'яти, семипольні, і в запасах ходили – чорні запаски, а спереду попередник, а на попереднику карман, на празники і в плахах ходили, пояси з китицями; червоні, зелені чоботи. Сорочки вишиті...

Хлопці приходять пізніше гуртом і співають, а виводчика, навіть, несли на руках. У будень чисто вбрані, прибираються. Шапка смушева, чумарка, бекеша – покрита кожушанка, з коміром смуховим. Штани під поясок – широкі з фабричної матерії, або з полотна, красили бузиною, залізом, у кузні брали, вільховою корою; в опорках, халяви відрізані, чи в чоботях юхтових. Музика йшла – скрипка, бубон, гармошка появилась пізніше. Прийшли до хати і кажуть: «Добрий вечір, дівчата», сідають на лавці і дивляться, розмовляють з дівчатами, а то гребінь зніме, сідає на днище і так забавляються... У хаті співають гуртом, і в будень, жартують;

у жмурки грали, зав'язували очі, насіння лущать. Хлопці довго не сидять, на другі досвітки йдуть, а сюди приходять другі парубки, і в будень, і в свято, бродять цілу ніч, а ночують коло своєї дівчини. Стелять куль соломи, а то й два, а зверху застеляють рядном, а хто без пари, молодий парубок – йди під піл. В самих сорочках у спідницях лягають дівчата, без платків, одна повз одну, подружка називається «стара», а хлопець лягав з тою дівчиною, яку добре знав і яку мав брати. Вкривались її рядном. Сміялись, а з печі: «Спійте вже, будьте неладні, спати не даєте». Рано встають і по домах, а то прядуть, тоді йдуть додому, рано ніхто не бачив, а прядку залишають. Як не такий хлопець, то дівку можуть не пустити батьки на досвітки. Батько мав силу велику.

Субота, неділя – гуляли. Грають, танцюють, співають -танцювали: гопака, козачка, польку, краков'як, там не ночують, розходяться по домах пізенько.

Досвітки перериваються Різдвяними святками. Починаються грища. Перший день Різдва – колядують. Ходять від хати до хати і біля хати і в хату, бува, заходять. Хазяїн кличе в хату. Вдень колядують, як з церкви приходять. Дають колядникам – хліб, сало, гроші. По своєму кутку колядують і віддають все досвітчаний матері, а хліб продають попові – поповим коням. Колядують один день, а на грищах гуляють аж до Хрещення. На Маланку щедрують дівчата самі; чоботи перекидали через хату дівчата, а хлопці стараються прислідити і вкрасти чобіт, а тоді викуп – поцілунок.

Тини були погороджені і дівчата считали кілочки – удівець, молодець. Як дівку не пускають на гуляння, чи на досвітки то хлопці басують – ворота знімають і ставлять вгору, або на хату закинуть і таке бувало, щоб пустили дівку на вулицю. Грища аж до Хрещення. Наймали хлопці музику на грища. На Хрещення умивають хлопці дівчат на Ордані. Рубають хрести, на річці, ставлять оltар з льоду, обливають квасом. Умиваються посвяченою водою. Гуляння тут. Музики тут немає а всі ходять гарно вбрані, пісень співають всяких. Після Івана 20 січня⁵ – м'ясниці – знову досвітки – прядуть, а у п'ятницю, в середу вишивають – пісні дні. На масницю ходять далі на досвітки, в'яжуть колодки, дівчата хлопцям, який подобався – кісник, ленту червону до петлиці хлопцеві прив'яже. У м'ясниці дівка хреститься перед образами, каже: «Господи, пошли мені красивого, робочого, багатого», а після м'ясниць: «сякий, такий аби був, аби кусок хліба роздобув». На м'ясниці – весілля.

У Піст ще ходили на досвітки, шили більше, тчуть дома, не співають. Мало ходило. Перед Паскою говіють, хлопці колиски роблять з дерева; співають, музика грає, крашанками обмінюються, у понеділок обливають водою рано-вранці. А ше на вербну неділю б'ють вербою і кажуть: «Не я б'ю, верба б'є, стій не вмирай через тиждень Великдень, паски дожидай». Збираються весною на вулицю – на колодки – співають, а хлопці ходять табунами, йдуть на другі вулиці. А у жнива менше гуляють...»

Лиходід Федора Павлівна (1915 р. н.), с. Розбишівка,
Гадяцький район, (1989 р.)

«Досвітки у хаті баби вдови – досвітчана мати. У неї був порядок, шкоди хлопці не робили. На досвітках прядуть, а в п'ятницю шиють.

Після Покрови душ по дванадцять ходило дівчат. До Різдва прядуть, тоді грища справляли. Пряли до часів дванадцяти, а тоді лягали спати, хто з парубком, хто без парубка. Були такі, що і не влежували, тоді його спроваджували всі гуртом з хати. У часів чотири досвітчана мати будить: «Вставайте прядіть». Перед сном вечеряли дівчата. Хліб несли на досвітки, кулі несли, з кожної дівки і рядно. Вечером йдуть на досвітки. Пряжу на гребінь, а клочок відходи від мички понесли на другі досвітки – «сон понесли», у сусідню хату підоткнули під стріху. До дванадцяти посидів,

5. Хрестителя Іоанна (Івана), 20 січня за н.ст.

а то і ніч виміряєш, скільки спрядеш. Хто матерів слухав, той пряв гарно, а хто ні, той на печі спав. П'ятниця, і масниця шили рушники, святні сорочки. На Різдво – дві неділі грища. Один вечір колядують, а тоді ходять у ту ж хату гуляють, у святковому вбранні колядують і ходять на грища.

Танцювали гопак, бариню, гречанки, молодичку, польку, козачок, краков'як. Музика грає, скрипка, бубон.

Щедрували дівчата увечері, а хлопці за дівчатами йдуть і помагають нести – хто дасть хлібець, хто сало тощо. На Новий рік готувлять дівчата: борщ, вареники, капусту, узвар, кисіль, пироги з капустою, з буряком, бузиною, або калини намішують. Запиканка з бузини. Пили квас, самі робили, і горілку купували. Після Нового року вдома днів три, а тоді Хрещення, а тоді м'ясниці – весілля. «До Митра і дівка хитра, а після хоч за пенька, як нема синка». Дівка засватана шиє його батькові і матері сорочки, а дівчата учаться співати весільних, а дівка плаче. Масниця – тиждень шують рушники, сорочки. У Піст – допрядають, а тоді тчуть полотна, не співають. «У п'ятницю проспівала, у Великий піст протанцювала свою доленьку прогайнувала». Колиски на Великдень і тиждень колишуться, танцюють, співають...»

Пустогор Сергій Филімонович (1896 р. н.), с. Розбишівка,
Гадяцький район, (1989 р.)

«Як досвітки, у бідної жінки хату наймали. Несуть паляницю і по череді куль соломи, хто остається ночувати, а від которого

дівка тіка на піч. На досвітках дівчата прядуть, а в п'ятницю і суботу шиють. Лампу повісять, а кругом сядуть і шиють. Дівчата сідали на соломі, на ряднах і шили. З шиттям ідуть. Як ховалась дівчина від хлопця, на піч, всі сміялись, що гарбуза потаскав. Сидять прядуть, гребінь знімає хлопець і тримає, а дівчина пряде, договоряються, щоб з нею спати, а як ні, то вона тоді вже тікає, а зразу не каже.

Як хлопці вбрані? Смушева шапка, кожухи з рясами, чоботи юхтові. Поясами підперізувалися – червоними, зеленими, кінці по боках висять. На досвітках ще дівчата мняли коноплі – повісмо конопель брали. У хаті всі кашляють. Хлопці помагали, роззуваються і дівчині пособляють мнать. Багацько молоді – одні прийшли і другі приходять. Було, що й бились з других кутків. Забійкуваті хлопці. Заходили хлопці: «Добрий вечір вам, дівчата». «Потяг учора гарбуза», а він угне голову за шапку і з хати. Всі регочуть. Дівчата мазали хату. Хлопці грища наймали, а дівчата приготівляють вечерю. Як гуляють, то вечерниці звуться, а як роблять – досвітки.

Дівчата колядують, щедрують, а хлопці ходять їм пособлять. «Просимо, люди добрі, колядуйте», – кажуть хазяї. Варили на грищах і зносили холодці, до ранку гуляють, на грищах не ночують.

Всі гарно вбрані на Різдв'яні святки. У дівчат намисто, хрестики і дукачі. Дівчата у хустках, жінки в очіпках. Чіпляли дівчата стьожки – ззаду вся спина у стьожках. У м'ясниці ходять на досвітки прядуть, у п'ятницю – шиють».

Яцун Марія Олексіївна (1928 р. н.), с. Римарівка,
Гадяцький район, (1989 р.)

«На досвітках, після Покрови, мнуть коноплі, мички микають, прядуть – десять – дванадцять дівчат. Досвітчаний батько вносив кулів два, три соломи. Рядна приносили, так було під тим рядном, як під ятериною, несли прядку, днище, гребінь, мички, чотири, п'ять спрясти. Прядку принесуть у понеділок і мички несуть, і хлібину у платочку, залишають у хаті досвітчаній... Приносили їжу – сало, хліб, пироги з квасолією, з капустою... Приходять вечером вбрані – платочки чисті, в чистих сорочках. «Добрий вечір, а де наш батько?», ніби жартуючи. «Ось я, а ну, що сьогодні понапрядаєте?». Стіл посеред хати відтягують, а сідають на лавках, кожна на своєму днищі, лампа була висяча, і прядуть. Заводять пісню. Босі сиділи, а чоботи під лавою, з заковченими халявами, чи з підклейками. Пізніше йшли хлопці, гомонять, заглядають у вікно, заходять

у хату: «Добрий вечір». «Добрі очі що втрапили» – відказують. Сідає коло дівки за гребенем, назад потягне мичку, або шнур скине, тоді вже наряде, а треба було нарядити повну шпульку. Котрим далеко йти бере запасну шпульку, залишаються і на другий день, ті, що жили на хуторах. А то на лавку прядки і танцюють під музику – гопак, польку, бариню, краков'як. Дівчата і хлопці танцюють. На хлопцях: кожухи чорні покриті, шапки смушеві, сорочки вишиті, косоворотки з манишкою, штани заправлені в чоботи. Потанцювали і знову до роботи. Хлопці йдуть додому, а хто оставався ночувати з дівчатами, ті ночували, що вже мали побратися. Цілу ніч регочуться, встають рано і до роботи, а хлопці скоріш додому. У празник, на грищі, поприбирають у хаті і гуляють. Наколядують і ввечері зносять все до хати. Готувлять капусту (капусняк), пироги пекли, картоплю тушену, кисіль».

Ковтун Марія Григорівна (1904 р. н.), с. Римарівка,
Гадяцький район, (1989 р.)

«Як досвітки, наймали хату удови і платили за хату, хто що приносив. Мазали, прибирали хату. Після Покрови починалися досвітки. Ішли дівчата, хто прях, хто шив, дома мняли і микали. Шили у п'ятницю, а в суботу і в неділю – гуляли. Дівчата у сорочках полотняних, платочках, а в святки ленти, на грища і цвітки з гарусу і високі, і низенькі; віночки – боковички. Шовковий платок перегинався і зав'язувався «зайцями» спереду посеред голови і боковички з боків, а ленти до намиста довгі; заплетені в одну

косу з лентою, недоплітали до кінця. І від цвітка, віночка ленти висіли. Намисто червоне, хрест, гроші – дукачі. Сорочка, запаска, або спідниця плисом обкладена під щіточку, а було й так. Сорочки випускалось трошки. Пояс з китицями, назад зав'язувались, а маленькі китички спереду. Карман з правого боку, зверху спідниці, без фартухів. Черевики на підборах, чоботи до підклейок. Як я ішла заміж було вісімдесят сорочок і шість пар чобіт, дві плахти, пояси, кожушанки – біла і покрита, юпки суконні – чорні, штук п'ять, зеленим обложені. Козачок з фабричної матерії плисом обложений. Сорочки з вирізуванням з лиштвою, хрестиками.

Хата велика душ дванадцять щоб умістилось. Один день колядують, на другий день знову ідуть у хату на гуляння. Дві неділі Різдва гуляють. У м'ясиці і пряли, і шили, а засватана – свекрусі сорочку, або манишку молодому».

Перерва Олександра Яківна (1913 р. н.), с. Римарівка,
Гадяцький район, (1989 р.)

«Після Першої Пречистої починали мняти коноплі. Вечером мнемо і до місяця приглядаємось. До одного двору збирались, повісмо прядива треба було змінити в ногах, тоді витіпаєш до місяця, щоб не куріло. На досвітки йшли після Покрови. Зразу прядем і шили у п'ятницю. У п'ятницю не пряли, не мазали. У суботу вечоринка з музикою. На досвітках ночував хлопець з дівчиною, яку вже мав брати. Ночували на матках і на кулях, укривалися рядном. Вірні подруги вдвох лягали – старували. Стіл з хати виносили і вносили на грища. Як поколядують, назбираємо паляниць, гроші, ковбаси у батюшки – це досвітчанам батькам, та тоді наймають хлопці музику, і на другий день, і на третій день... Готували: борщ, капусту, холодець, кисіль. Колядувать ішли, як з церкви приходять.

«Ой дай, Боже, вечір добрий,
Вам, добрії люди, (2 р.)
Щось ми скажем,
Вам розкажем,
Весело почути,
Що в городі Віфлеємі,
Христос народився,
Всі ангели й архангели, (2 р.)
Христа прославляють,
І ми з вами прославляєм,
З празником поздоровляєм».

Щедрують перед Новим роком дівчата самі собі, а хлопці самі собі, вмісті не ходили і на колядки окремо ходили. У мішки

все збирали і несли свої дівчата і хлопці – міхонощі, хто не дуже гарно співав.

На Івана ще збирались, останній день грища. У м'ясниці -пряли, засватана дівка і її дружка шили – рушники. Дівчата співали весільних, підготовлялись до весілля. Засватана дівка сиділа у віночку, у лентах – червоні, розові з квіточками – стрічки називались. У Піст матері тчуть, а дівчата прядуть день і ніч. У Піст верстат вносять в хату – цілий Піст верстат в хаті. Готову пряжу носять дочки матерям. Тоді на Паску – вихалку, у суботу Великодну хлопці просили у дівчат по жмені конопель, сукали мотузки для вервечок, для коликосок. На кожному кутку вихалка, гойдалка. Зразу після Паски розбирали. Літом дівчата білили полотна:

Мала нічка Петрівочка,
Не виспалась наша дівочка,
К череді гнала задрімала,
На пеньки ножки позбивала,
На колючу грушу сколола душу...»

Грицан Кулина Федорівна (1910 р. н.), с. Сватки,
Гадяцький район, (1989 р.)

«Чи сама мати живе, договоряємось за плату. Від Першої Пречистої досвітки наймаємо. Бувало, помагали вимазати хату. Начинаємо йти перший день на досвітки несемо хлібину, коли печуть хліб, то свіжий несуть, у хусточці полотняній несе під рукою. Перший день несемо прядку, гребінь, днище. Мички попряде, а тоді з клоччя вал пряде на веретено, на мішки, на рядна. Спали на матках з соломи, і з рогозу, самі на досвітках в'язали... Із «старою», (подругою) лягали, одне рядно застеляли, а другим вкривались – «старують». Лягали від покуття до порога, головами під лави. Місцями мінялись. Спали і з парубками, кожен парубок зі своєю дівкою. Як поночіє і йдуть на досвітки, вбирались чисто, босі ходили, як було тепло. Хто в самій сорочці пряде, і в спідниці, більше без керсеток. В хаті прядуть босі, а взуття коло себе. Поприходили і по порядку сідають, є чергова, яка відкривала хлопцям, чи в хату, чи з хати, вона ходе засуває двері. Співають дівчата, надходять хлопці. Побули тут і пішли на другі досвітки роздивлятися дівчат. І хлопці співають, а танцювали всі – гопак, польку, краков'як, гречаники:

Гоп мої гречаники,
Гоп мої білі,

Чогось мої гречаники,
На скорині сіли,
(Не рано поспіли).

До гопака: Ой, гоп гоп-па, бо я з роду така,
Ой, гоп гоп-па чорні брови в козака,
А я руда вродилася чорнявому оддалася.

Танцюють у суботу, у неділю, увечері у суботу не роблять, а в неділю всі йдуть, тут сплять і вдосвіта встають прясти. За раз шпульку напряде. Хто як пряде – тонше, товще. На Святвечір несуть вечерю, а на Різдво колядують, в обід починають, дівчата більше. Хто не вміє колядувати – паляниці носило. Після колядок – грища, наймаємо музику, хлопці наймають. Стіл стоїть, а бува і немає. Лавки кругом. Хто танцює скине з себе кожух, юпку. Скрипка, дві скрипки і бубна з цокоталами. Перед Новим роком щедрують:

Щедрівочка щедрувала,
До віконця припадала,
Чи вже тітко напекла,
То винесіть до вікна.

Досвітчаній матері на Новий рік несуть по хлібині, на другий день Різдва і на Хрещення. На грищі зносили і готували їсти – сметану, холодець, озвар, пироги з капустою, з вишкварками. Хлопці тільки свої сідали за стіл і музикантів годували.

На Крищійння йшли на Ордань, хрести з льоду повірізують, стріляють, голуби пускають. Ідуть умиваться, натреш щоки – червоні як, калина. Після Крищення ще ходили гуляти, а після Івана – знову досвітки, і знову пряли.

На м'ясниці – заручені вже були. Вишивали. Засватана дівчина вишивала свекрусі, свекрові, молодому сорочки, вишивала й рупни-ки. На масницю – шийють. У Піст – дівчата прядуть, а матері тчуть.

Перед вербною неділею кінчаються досвітки, все затихає, готуються до колісок («вихалки»).

Літом на вулицю ходили. Грає музика танцюють, співають».

Ланда Одарка Прокопівна (1912 р. н.), с. Сватки,
Гадяцький район, (1989 р.)

«На досвітках ночували. Старші з хлопцями ночували. На празники не робили. Ворожили на щедрика, перед Новим роком. Ходимо і по лісі (тин) щитаємо кілки чи вдівець, чи молодець, доходимо до краю і що вийде. Ходять дівчат 30, тоді регочуть. Чоботи кидали, з правої ноги стягували хлопці і кидали через хату,

а як за верх зачепиться, то дівка заміж не піде, а як уверх впаде, то вмере, на яку сторону упаде халявою на ту сторону заміж піде. На досвітках, як є засватана дівка починали дівчата співати:

Ой матінко моя, голубонько, (2 р.)
 Измий мені та головоньку, (2 р.)
 Послідній день та в суботоньку,
 Бо більш мені не митимеш, (2 р.)
 Білих ручок не томитимеш,
 Та й як заграли музиченьки,
 Стоя за двором,
 Та й заплакала та Галочка,
 Сидя за столом,
 Та й і сплеснула рученьками у долоні,
 Сховай мене, мій батеньку, й у комору,
 Та ой, рад би я, дитя моє, тебе ісховать,
 Та наїхали такі гості ще й наїдуть,
 А без тебе, дитя моє, не поїдуть.

Ландик Явдоха Павлівна (1917 р. н.), с. Бобрівник,
 Зіньківський район, (1990 р.)

«На Воздвиження, 27 вересня⁶, ідуть дівчата наймати досвітки, щоб так і двигтіло, щоб парубки ходили. Договораються з досвічаною матір'ю, а ще не ходять, ходять після Покрови. Наймали досвітки у бідних людей, бо у них хліба було мало, а дівчата несли на досвітки хліб, муку, пшоно тощо. Помагали досвічаній матері в хаті прибирати – мазали хату, долівку; мили стіл, лави, ослони і стіни мили, як хата мита. Наваряють гвоздиків⁷ і миють, щоб жовті були стіни. Хати липові, а внизу дубові. Рушники вішали скрізь, краї розправляли паличками. Рушники кілкові і роменські. Роменських рушників було багато в хаті...

Поночі йшли на досвітки. Несли прядку, днище, гребінь, гребінку, мички в хусточці, а як шиють, на м'ясниці, в середу, п'ятницю, то несуть шитки-сорочки. А коли й веретено-вал прядли. Околотину несли дівки на досвітки. Перший день, як ішли на досвітки, хлібину несли і до хлібини, хто що мав. Як прядуть – серед хати на височенькому стільці стоїть каганець, а кругом сидять по лавах і прядуть, а то каганчик на причіпку, чи на карнизику печі стоїть. Каганець-черепок, туди кладуть ґнотик, з полотна старого зсучать, наллють лою або олії і тим світять. А у кого була й гасова лампа, на гас складалися дівчата.

6. Воздвиження Чесного Хреста Господнього, 27 вересня за н.ст.

7. Гвоздики жовті – «повняки» (tagetic).

Як прями, то мінялися місцями. Прядуть, шують і співають. У Піст не співають, хіба весільних, а вулишні – у м'ясниці. На Катерини, на Андрія вишню ріжуть, як зацвіте, то буде жити. Гілочки назначають, де чія, ниточками. І чія до Різдва розцвітається, то буде жити, а якщо присохне, то не буде. А як дримається, то що-небудь придумують – індюка зроблять із сірячини, до сволока причеплять і жартують, а досвітчана мати за прут: «Ану, дівчата, хвати вам жартувать, сідайте шийте». Сон проходить. А як хлопці приходять, стукають і дівчата їм одчиняють. «Здрастуйте, дівчата». «Добрий вечір, добрі очі, що втрапили». Хлопці жартують, лампу потушать, мати досвітчана накричить, то засвітять. Битися не билися. Соняшники луцили. Сідає який і коло дівки, коло гребеня причепиться, а дівка відганяє, бо її треба прями, бо кожна хоче напрати більше, наввипередки прями. За ніч скалку повну напряде, є що матері показати. Тоненько прями на полотно, на десятку. Прями і коноплі, і льон. Льон вистеляли на росі і тоді нитки сині з цього льону, на вишивку йшло. Лляне ткали на святні сорочки. «Це вже в тебе така лляна, блискуча, що куди там», було кажуть. Прями і на п'ятнадцятку, дуже тонке полотно. Мішали коноплі і льон. А на Андрія, у Пилипівку сіє коноплі дівка на дворі, гола, поясом волоче, три рази кругом хати гола оббіжить, добігає до порога, а той хлопець, що має брати, сорочку їй подає, щоб наділа, бо ж холодно. Поясом заволочує, пояс плетений з китицями.

Парубки на досвітках співали, читали, грали у карти, казки розказували, соняшники луцили, лягали тут спати, хто залюбивсь ті лягали удвох.

Парубки сідали коло дівок. Як напрядала мало, то мати лає, старається, щоб напрати повну скалку на прядці. На скалку дві мички треба було спрясти.

Як спати лягають, стелять околот, солому. Дівчата несли рядно, воно як рогожка, під ним холодно. Дівчата з хлопцями спали, покотом, а то й додому йшли. Кожен хлопець коло своєї дівчини. Поки поснуть, то довго реготять, а коли й живо поснуть. Як досвітчана мати встає топоти, ще темно, встають і йдуть додому. Хлопці йшли з досвіток, щоб і не бачили, хто де й ночував.

У суботу, неділю ходять – посидять, співають, танцюють, чудять. То хлопець в жінку переодягається і тоненько каже: «Здрастуйте, дівчата». А вони: «Оце тобі дівка прийшла». І регочуть. Дівчата і хлопці на вечорниці ідуть по-святковому вбрані. На дівчині – кожушанка, чи юпка, плахта, або спідниця у п'ять

пілок до оборчика, довгі спідниці, керсетка під оборчик, чоботи. Платками за шию запинались, і з різками навкруг голови вив'язувались. На хлопцеві – чумарка або кожух, шапка смушева – висока, чоботи брижжені, хромові. Поясами підперізувались, штани широкі, не те що тепер, у сопілку влізе.

Музика грала – гармошка, сопілка, бубон, а ще раніше скрипка – одна, а то й дві. Більше музика грала на грищах.

Грища святками різдв'яними. Парубки наймали музику за гроші і в тій же хаті, або на дворі грають, а тоді ідуть в хату. На перший день Різдва ідуть колядувати увечері, а на другий ідуть на грища. Зносять – варять, печуть. Дівчата помагали досвітчаній матері все готувати. Варили капусту (капусняк), картоплю обтущать, локшину, кисіль з ягід, пироги пекли.

Музика грає, танцюють гопака, польку, краков'як, галоп... Повбираються усі, як квітки. Ленти у косі, штук п'ять, бант і ленти низько висять. Намисто, дукачі, хрести золоті – у кого один, у кого – три, на намисті. Плахта, попередниця обложена плисом.

На третій день Різдва хлопці ходять і на другі грища, на чужі грища, було, і дівчата ходили. І так аж до щедрика, а тоді на Маланки ідуть на вечорниці, а то старостів ждуть. Сватали. На Маланки ворожать, щедрують і зізду носили. Разом колядували і щедрували – дівки, парубки. Хлопчики рано на Новий рік посипали».

Попенко Варвара Ільківна (1918 р. н.), с. Бобрівник,
Зіньківський район, (1990 р.)

«Як грища, дівчата зносяться, готовлять їсти, на другий день Різдва, а то ходять так гуляти. Колядують, колядку пропивають, хліб віддають досвітчаній матері. Зноска найбільша на Новий рік, на Хрещення і оце ж на другий день свят. Музику наймали хлопці, а дівчата їсти готували. Так танцювали, що на другий день злізти на піл не могла дівка. Музика – сопілка, бубна, скрипка грали.

На Маланки ходили щедрувати. Ворожили, загадували, що присниться. Чобіт кидали, а хлопці прислідять і вкрадуть. На голодний Святвечір кидали чобіт через голову, через ворота, щоб на вулицю впав і дивилися куди носком упав, туди і заміж піде. А хлопці крадуть чобіт, поносять і віддадуть, а вона на одній нозі хай плига. А на м'ясниці знову досвітки. Шиють, прядуть, а в празники не шили і не прями. На досвітках у м'ясниці засвата-на дівка вишивала молодому, свекрові, свекрусі сорочку. Досвітки кінчались перед Великим Постом.

У м'ясниці весілля починаються. Весільних співали, Шили більше, а на масниці тільки шили, їли молочне. Борщ пісний, скоромного не їли. Вареники з сиром варять. Пекли гречані оладки з сметаню.

У Піст, у жилавий понеділок хрін їдять, борщ пісний і нічого не робили. У Піст вносять верстат і тчуть, або несуть ткать. Ходять не дуже на досвітки. А як ростане – веснянки починають.

На Великдень виходили до церкви з веснянками. Цвітуть люди. Колиски стояли від Великодня і до Тройці, а тоді знімали. Літом – вулиця, збігаються, співають.

Дівки у церкву йшли на Різдво, Великдень, вив'язані шовковими хустками з ріжками, посередині голова відкрита. Коса висіла з кісниками поверх кожуха, юпки, чи керсетки».

Дворник Марія Семенівна (1925 р. н.) с. Гаркушинці,
Миргородський район, (1989 р.)

«Після Покрови вже ходимо мнять прядиво до жінки, що сама жила. «І мені охотніше» – казала. Багатенько ходило – дванадцять дівчат. Одрядали у п'ятницю хазяйці, що пустила на досвітки, а в суботу до вечерні йдемо, а в неділю сходимось, ночуем і рано вдосвіта встаємо прясти. Бідна жінка, або бідні чоловік і жінка упускали на досвітки – досвітчани батьки. І до Покрови ходимо на досвітки шить. З місяць шиємо, а тоді вже прясти. Вал не пряли на досвітках. Дома клочки мати пряде. «Здрастуйте», – казали. «Здрастуйте, прийшли гості до мене», – відповідала досвітчана мати. Як пряли, то мінялися місцями, та що крайня, коло порога, відсуває двері хлопцям. Хлопці стукають і заходять, стоять чи сідають коло припічка. Хлопці і дівчата співали умісті. Приходили з музикою. Увечері, у неділю скоріше виряджали, бо рано дівчатам прясти. Раненько в понеділок йшли додому – сіріє і йдемо додому, щоб менше бачили люди. Як з прядками йдемо, то ще вдень вдома прядемо. Пряли побільше дев'ятку, десятку на сорочки, дев'ятка на сорочки чоловікам, пряли і одинадцятку і дванадцятку, тонке.

Бувало й хлопці остаються ночувати, як хлопець вже гуляє з дівчиною. Дівчата брали кодрі, рядна, подушки, несли зразу. Вечером йшли так, щоб менше бачили, але і не соромились. Смеркає і йдеш на досвітки.

До Різдва прядемо. Дві неділі святюк гуляли. На Свят-вечір вдома. На другий день йшли до церкви, всі гарно вбрані, у кожуханках, ватянках, платки великі на голову крайком — квітчасті, кошемірові, у чоботах на високих підборах – червоні, зелені.

Увечері йшли на вечорниці – дві неділі. На перший день Різдва колядують, хлопці й дівчата, а діти колядують раніше, вдень дівчата під вікна, а хлопці і дівчата в хату. Одчиняють двері і кажуть: «Благославить колядувати». «Бог благословить» – одказували. «Колядуйте». Співали:

Добрий вечір тобі, пане господарю,
Радуйся, ой радуйся, земле, син Божий народився,

Приспів:

Радуйся...

Та кладіть калачі з ярої пшениці,

Приспів:

Та прийде до тебе три празники в гості,

Приспів:

Що перший же празник святоє Рожество,

Приспів:

А другий же празник святоє Василя,

Приспів:

А третій же празник святе Водохрестя,

Приспів:

Що святоє Рожество нам радість принесло,

Приспів:

Святоє Василя на многії літа,

Приспів:

Святе Водохрестя воду нам похресте,

Приспів:

Та бувайте здорові, хто живе в цім домі,

Приспів:

Та не сам з собою з дітками, жоною

Приспів:

Вечір добрий, і трошки вклоняються. «Спасибі», – відповідають.

Нова Радість стала, як на небі хмара,
Над Вертепом звізда ясна увесь світ осіяла,
Де Христос родився з Діви воплотився,
Содержатель всього світу в ясельцях положився,
Не в гарних палатах,
А у стайні на сінечку,
При тихих ягнятах,
Там Пречиста Мати,
Його пильнувала,
Всьому світу щастя, долю,
У його благала,
Перед тим дитятком,
Пастушки з ягнятком,
На колінця припадають,

Христа Бога вихваляють,
 Просим тебе, царю, небесний сударю,
 Пошли, Боже, літа многі,
 Цьому дому господарю,
 Щоб і хліб родився,
 Щоб і скот плодився,
 Щоб і цей же пан хазяїн,
 Ні в чім не журився,
 Не так господарю,
 Як тій господині,
 Пошли, Боже, літа многі,
 Од віку і до нині.

Колядують, ніч захватить, а тоді увечері йдуть жінки й чоловіки. Гроші дівчата і хлопці складають і виряджають святки. На Івана, як увійде на досвітки, то хлопець цілує заслінку і тоді за заслінку п'ють могорич. Один день колядують, а на Маланки щедрують:

Щедрівочка, щедрувала,
 До віконця припадала,
 Чи вже тітко напекла,
 То виносьте до вікна,
 Бо ніколи ждати,
 Примерзають п'яти.

Меланка ходила Василя просила,
 Василю, мій тату, пусти мене в хату,
 Я жита не жала вкрай столу стояла,
 Золотий хрест держала,
 Золотою кадильницею курила,
 Кадітеся люди ось вам Христос буде,
 Богу свічу ставте,
 А нам пиріг дайте.
 Вечір добрий.

Щедрували на дворі, і в хаті. Як зайде дівчина на Маланки першою в хату, то кажуть, що буде теличка, а хоч ягничка, а як хлопець то бички, або баранчики.

А на Новий рік хлопчики посівали.

Сію, сію повіваю
 Вас з празником поздоровляю.

Давали гроші.

Увечері вечорниці щодня. А вісімнадцятого ще голодний Святвечір- варили кутю. Два рази варили, на Святвечір – перша багата і друга – голодна.

У Піст – ходять деякі прядуть вже до ткання все готують, щоб до Великодня виткати, щоб не остався «дід», верстат, у хаті. Досвітки з місяць в Піст. Великдень – коліски, літо – вулиця, а вдень у свято йшли в ліс. Співали, музика грала...»

Ксьондз Марія Ананіївна (1921 р. н.), с. Гаркушинці,
Миргородський район, (1989 р.)

«Жила вдова, і до неї ходили шити вдень, а ввечері прясти. Восени ідуть мнять прядиво на дворі, на дошках босими ногами і співають, це ще до Покрови, мичуть вдома. Спочатку тремо на терницю і оттіпуєм, на гребені гребінкою розчісуємо, а щіточкою пригладжують, щіточка з свинячої щетини.

Гуртом ідуть проситись на досвітки. До дванадцяти прядуть; а хлопці мички палять, як сердитий, як не схотіла з ним ночувати. Лягають спати дівчата з парубками. Кюдрі стелили, рядно, подушки. Хлопці підмовляються до дівчат, щоб ночувати. Бликунчик горів, лампи світили, колись лучину палили на припічку. Вставали в часів чотири-п'ять, встає прясти, щоб напрати починок.

Одшивали і одпрядали досвітчаній матері у п'ятницю. Сорочки, рукава шили. Чотири пасма напрядали досвітчаній матері – у п'ятницю. Прийшли в хату зразу співають:

На досвітки собиралася,
З помийниці умивалася,
Ой, дьор гуляла, на бадьор гуляла,
Апчки чорнява, з козаком стояла,
З помийниці умивалася,
Пеленою утиралася,

Приспів:

Пеленою утиралася Бороною причесалася

Приспів:

Бороною причесалася, У заслінку видивлялася

Приспів:

У заслінку видивлялася До козака прибиралася

Приспів:

Хлопці ходять на досвітки, а той що ходе до дівчини, то ходе вже весь час. Сніг одкидаємо од хати, доріжку прочищаємо, попіл сиплемо, щоб видно було хлопцям де досвітки. У коробки попіл набирали, протрусили до дороги, дівчата сміються, співають і їх вже чують хлопці, знають куди йти.

Святки. Складчини. Стрічають і виряджають святки. На досвітки несли – курку, муку, сало, молоко, хліб наколядують.

Варили: капусту, кисіль, локшину, картоплю. А ще на Андрія, на Катерини – вишню, гілки, садили в горшки, як зацвіте до Різдва – заміж піде. Проти Нового року через хату чобіт кидають, було і кілочки іде у тинові перещитує – «вдвіець, молодець». А на голодну кутю, мішають кутю йде на двір з кутею, а ложкою гуркає об ворота, звідки собаки загавкають, туди заміж іти.

У м'ясниці гуляли, співали, дівчатам засватаним пісень співали, шили.

На масницю вареники варили, шили сорочки, варили юшку з м'ясом на масницю, на останній день.

Піст – субота, неділя, празник – гулять ходять. А перед Великоднем – веснянки. У Піст починали:

Весняночка, паняночка,
 Де ти зимувала?
 У лісочку на дубочку
 На сорочку пряла. У-у-у.
 Сама пряла, сама шила,
 Сама й поносила,
 Не сама ти її пряла,
 Кума помагала,
 То за хліб, то за біль, то за кусок сала...

Великдень – колиски, співали всякі пісні. Колиски робили на вигонах.

Дівчата у вишитих сорочках, керсетках, спідницях, або плахта і «золота», перчева, запаска; платки шовкові зав'язуються.

Вулиця – по кутках. Переспівуються на кутках.

Ой, нате вам городяни,
 Коробочку терну,
 А нам дайте, передайте
 Грицькову перерву, (тонка, дівчина).
 Ой, нате вам бойківчани,
 Коробочку маку,
 А як прийдуть ваші хлопці,
 Покажем їм с...ку.

На колодках сидять дівчата з хлопцями. Хлопець з дівчиною пішли до своєї хати, там сидять любуються. Влаштували на вулиці й танці».

Пилипенко Катерина Андріївна (1908 р. н.), с. Гаркушинці,
 Миргородський район, (1989 р.)

«У бідних людей були досвітки. Одпрядали у п'ятницю по п'ять пасом і несли по півмітку з дому, тридцять пасом у півмітку. Щоп'ятниці одпрядали, а як несли півміток, то через п'ятницю одпрядали з її мички. Досвітчана мати давала свої мички прясти, пряли й людям на досвітках. Дочки багатих окремо хату наймали. А хлопці багаті всі до них ішли. За багатих і заміж повиходили. Досвітки до Різдва.

Святвечір – не йшли на досвітки, вдома вечеряли. Первий день Різдва колядують дівчата, а тоді щедрують:

Що й на річці на Йордані

Приспів:

Щедрий вечір, добрий вечір.

Там Пречиста ризи прала,

Приспів:

Вона прала, випирала,

На ялину повішала,

Повій вітер буйнесенький,

Пригрій сонце янесенько,

Тай висуши ризи тонесенькі,

Де взялися божі янголята,

Взяли ризи на крилята,

Тай понесли під небеса,

Всі небеса розтворились,

Всі святії поклонились,

У цій хаті на покуті,

Ісус Христос вечеряє,

Вечеряє рибу – щуку й осетрину,

Прийшла к нему Божа мати,

Прошу мати вечеряти,

Не хо сину вечеряти,

Ой дай мені ключі золотії,

Одімкну я рай і пекло,

Тай випущу всі праведні душі,

А однії душі не випущу,

Бо ця душа в світі прогрішила,

У п'ятницю рано проспівала,

А в суботу рано не вмивалась,

А в неділю рано поснідала,

Отця – неньку розгнівила,

Старшого брата налаяла

Тільки подумала тай у пеклі стала.

Як співають цю щедрівку, то всі починають, а одна з цього гурту вершить.

Петрівки співали на вулиці:

Та ти Петре та Іване,
 Та вже ж твоя Петрівонька минає,
 Половина літечка минає,
 А минає козаченько коника сідлає.
 А сідлає свого не твого,
 Тай поїдем до тестенька до мого,
 До тестонька, до тестуні,
 До дівчини до Настуні,
 Здрастуй, здрастуй, мій тестеньку,
 Добрий тобі день,
 Оддай, оддай свою дочку,
 Хоч на один день.

А на Великдень – тиждень колисок, а мо й довше, грала музика, танцювали, співали.

На кожнім кутку співали.

Віху проти Трійці ставлять на кожному кутку. Осіку зрубають уквітчають квітами і закопують і ще чотири гілки коло неї закопують навхрест. І цілу ніч хлопці коло віхи стережуть, щоб ніхто не вкрав. Сиділи коло віхи нишком... Це перед Трійцюю».

Муха Ганна Герасимівна (1905 р. н.), с. В. Сорочинці,
 Миргородський район, (1989 р.)

«Восени як сніг упаде, зразу ходили мняли прядіво, мняли у ногах, у когось коло хати на рядні, на дошках. А досвітки – дівчата прядуть чи вишивають, а хлопці приходять співають, танцювали. Йдемо на досвітки – прядку несемо, днище, гребінь, мички, рядно, солому з дому рядном чи носилками несли, щоб не замітили. В тиждень раз понесеш, хлопці оставались ночувати, рядном укривались. В обнімку лежали. Тоді вже брав. Стукають у вікно, а дівчата ідуть відчинять, молоденькі ховались від хлопців, і не ночували. Якому кортить дівчина, прийме гребінь і сидить коло неї. У п'ятницю вишивали, а так – прями. Досвітчаній матері одпрядали, приносили і гостинця. Дівчата роззувалися і прями босі».

Фурса Настя Василівна, м. Миргород, (1989 р.)

«Як холодно зробиться тоді на досвітки. Наймаємо хату «Хто упуска?» – бабуся, дідусь. Для розваги упускали молодь. На святки по хлібині несли, гроші давали, а керосин дівчата купували і носили по черзі. Вдень вишивали, хто – що, а в свята гуляли, по п'ятницях шили, хіба празник який попадав. У суботу на вечерниці пішли, одягаємося гарно, плахти-станки носили, запаски перчеві до плахти, а чорна до станка. Пояси з китицями,

з китичками, збоку зав'язували. До 12, і додому спать, або й тут спали, як досвітки. Несли рядно, солому носили. Хлопці приходили з музикою – танцюють і дівчата не втримуються. Звідусіль ходили хлопці – побули, побули і пішли. Перед Різдом, на Варки, Савки, Миколая вчимося колядувати.

На перший день Різдва дівчата самі ходили. Підходять і питають, чи можна поколядувати. «Можна, колядуйте в хаті».

А діти:

Коляд, коляд колядниця,
Добра з медом паляниця,
А без меду не така,
Дайте, дядьку п'ятака,
А не дасте п'ятака,
Возьму вола за рога,
Та поведу в ліс,
Та одрубая хвіст,
Щоб більший ріс.

Колядникам давали хлібину, на озвар, гроші, а дітям цукерки, гроші. Зносили у хату де вечорниці були. На вечорницях гуляли. Щедрували самі дівчата:

Ой у полі, в полі стояла береза,
Щедрий вечір, добрий вечір,
А на тій березі золота корка,
Приспів:
Тонка, висока ще й ростом широка.
Приспів:
Де взялися райські пташки,
Приспів:
Щедрий вечір, добрий вечір,
Тай оббили золотую кору,
Приспів:
Де взялася дівка Маруся,
Приспів:
Позбирала золотую корку,
Приспів:
Тай понесла до золотарика,
Приспів:
Золотарику мій братику,
Приспів:
Зроби мені стрічку на мою голову,
Приспів:
Зроби мені перстень на білу ручку,
Приспів:
А з останку золотую чарку,

Приспів:

А з послідку золоту тарілку,

Приспів:

Будем їсти, пити і Бога хвалити,

Приспів:

Проти Нового року ворожили. Кидали чоботи з ноги через ворота, кілочки щитають у лісі (тинові) – одинець, молодець. Ходили де велика сім'я під вікно і слухали, що там казали до дітей, сядь чи йди, як сядь – не вийде заміж, а як йди, то скоро піде заміж. Колядників більше у хату зазивають. Рано на Новий рік хлопчики засівали:

Сійся, родися жито-пшениця, всяка пшениця,
На Новий рік, щоб краще родило як торік,
Коноплі під стелю, а льон по коліна,
Щоб у вас хрещених головка не боліла.
Будьте здорові з Новим роком.

І посівають житом і пшеницею. Далі дівчата, хлопці знову ходять на вечорниці, до Водохрестя. На Хрещення йдуть умиваються, хлопці дівчат умивають, ходили у цвітках. Привели умивать одну горду дівчину, що ні на кого не дивилась і покинули, ото стида було. Як уміються, платочком втираються. Він її вмив, вона його. Тоді увечері знову сходяться.

М'ясниці – сім неділь, а коли менше. Співають, шпують, весільних співають тій, що має заміж іти.

Масниця – вареники варять у хаті вечорничній.

У Піст, на третім тижні ідемо на веснянки, на вулицю. На першому тижні треба одговітись, попоститись, скоромного не їдять. Веснянки співають, стають коло води і співають:

Весняночко, паняночко,
Де ти зімувала,
У лісочку на пеньочку,
На сорочку пряла,
Не сама я пряла кума помагала,
Ой, спасибі за хліб, за сіль ще й за шматок сала.
Упав сніжок на обніжок,
Тай став потавати,
Було б мені не йти заміж,
Та ще погуляти,
Упав сніжок на обніжок,
Тай став водицею,
Лучче було дівчиною,

Як молодицею,
 Летять гуси; летять гуси,
 Та все сизокрилі,
 А на нашій вулиці дівки чорнобриві.
 Летять гуси, летять гуси,
 Та все з гусаками,
 А на нашій тай вулиці дівки з парубками,
 Вихвалялась тай Маруся,
 Що тонко наляла,
 Придивились наші хлопці,
 Сорочка рядняна.

Великдень – колиски робили, колихалися, співають, танцюють: гопак, краков'як, бариню, гречаники:

З помийниці воду брала,
 Гречаники учиняла,
 Гоп мої гречаники, гоп мої білі,
 Чогось мої гречаники на скорині сіли.
 Приїхали паничі гречаники ще в печі,
 Приїхали купці і гречаники в купці,
 Приїхали капітани гречаники розхватали,
 Гоп мої гречаники...

Тиждень гуляють до провід. Після провід знову м'ясниці і гуляють до Тройці. На Тройцю ставлять віху, квітчають, де хто забув що надворі позабирають горшки, відра – на віху чіпляють. Було хлопці притягнуть і терницю, і возик – все що в кого є незаховано і ворота познімають, віху обгородять. Тоді добре треба стерегти двір. Хлопці вночі те все роблять. Після Тройці – Петрівка – піст. Петрівочних співали на вулиці на колодках:

Ой ти Петре та Іване,
 Уже ж твоя Петрівочка,
 Тай настає,
 Що з-за гори сонечко,
 Йде тай сяє,
 Козаченько коника сідлає,
 Вийшла його стара мати,
 Тай питає,
 Ой, куди ж ти мій синочку
 Тай гадаєш,
 Вороного коника сідлаєш,
 Ой, сідлаю матінко свого не твого,
 Тай поїду до тесонька до свого,
 Ще й до тої тесоньки гордої,
 Ще й до тої дівчиноньки молодої.

Ой, не стій, вербо, над водою,
 Бо гірка вода під тобою,
 Ой, стань, вербо, на вулиці,
 Де челядонька збирається,
 Червоним маком і ожиною
 Ще й червоною калиною.

Посажу я рожу над водою,
 Чи не піде дощик стороною,
 Пішов, пішов дощик стороною,
 На мою рожу червоную.
 На мою рожу червоную,
 На мою м'яту кудрявую,
 На мій васильок запашний.
 На мій барвінок прекрасний.

Після Покрови, Дмитрова субота, панахиди правлять «До Дмитра і дівка хитра, а після Дмитра сякий-такий аби був, аби хліба роздобув».

Ганзенко Олександра Василівна (1906 р. н.), с. Новоаврамівка,
 Хорольський район, (1989 р.)

«Після Покрови – досвітки, а починаються ще раніше, коли мнуть прядиво коло воріт, або у дворі, у тій хаті що й досвітки, чи сходяться до подруги. На землю кладуть дошку, тоді мнуть босими ногами, одна дівка на дошці. Бере жменю зімне, тоді тіпає об деревину, об стовпчик, або об терницю. Потіпають, а тоді мнуть. За вечір могла повісмо зімняти десять жміль. А хлопці посходяться і жарти всякі, крадуть прядиво і нібито мнуть, і хлопці, і дівчата тоді тут і співали, і переходить на гулі. Матері микали мички, на прядіння заготовляли. На досвітки йшли, беруть прядки, гребінь, йдуть, там прядуть, а хлопці чудять ззаду гребеня, поки мички не скине з гребеня.

Вечернична, вечірня мати, більше, жінка вдова. Лягали спати. Увечері дівка несе, або парубок солому. Не сплять, а обнімаються, качаються, а деякі сидять за столом. Солами накладають і ряднами застеляють. Вечорничній матері несли дівчата сало, хліб.

Колядки – «Чи можна колядувати?» – питали, у хату заходять, а щедрівники під вікно. «Чи можна щедрувати?» – питають. А з хати: «Ми ще не наварили вареників». Дітвора щедрює на Маланки, перед Василем. Парубки і дівки також ходили. Маланка вбрана, як молода. Дівчину вбирали Маланкою. З Маланкою заходили в хату. Давали не скупо. Міхonoша носив торбу, клали сало,

пирого, ковбасу, оріхи, яблука – щедрівникам. Посипальники у 2 часа уже встають і йдуть – хлопчики і хлопці не зовсім парубки:

На щастя на здоров'я на Новий рік
 Роди, Боже, жито, пшеницю, всяку пашницю,
 Здрастуйте, з Новим роком, з новим щастям
 З празником будьте здорові.

А як колядують то ззаду йдуть «цигани» і все забирають, курку або, що в сінях стоїть – молоко, сметану... Зносили все і гуляли. Дівчата ще й готували.

Щедрівочка:

Щедрівочка щедрувала,
 До віконця припадала,
 Чи ти тьотю наварила,
 Чи ти тьотю напекла,
 То виносьте до вікна.

Не гуляють на голодний Свят-вечір, а на Хрещення, знову гуляють. Ще на Новий рік, проти Нового року кидають чоботи через хату, кілки перев'язували, як у корі-за багатого, а як голий – піде за бідняка. Посвятили воду і заміж йшли – весілля. У Піст гулять не ходили.

На Великдень колиски робили. Вал збирали на вервечки, а були й дерев'яні. Колиски на вигоні. До Тройці щовечора ходять гулять – дук роблять. У кличану суботу хлопці вирізують кучеряву липу і закопують в центрі на вигоні, уквітчують стружками, паперовими квітками, тоді застеляють кругом любистком; викопували рівець, сідали, а в рівець ноги, співають – челядь не розходилась до розсвітанку. Всі співали, злагоджено співали, хлопці і дівчата одне на одного поглядали, троїста музика грала і танці. Три дні Трійці так гуляють».

Весільні обряди Полтавщини

(Зіньківський, Диканський, Шишацький райони)

Записано від Калініченко Явдохи Андріївни (1914 р.н.), Ландик Явдохи Павлівни (1917 р.н.), Попенко Варвари Льківни (1918 р.н.), Дуденко Явдохи Іванівни (1920 р.н.) – с. Бобрівник Зіньківського району (1986, 1990 рр.); Сачовець Марії – с. Великий Перевіз Шишацького району (1994 р.); Головка Михайла Пантелеймоновича, Кальник Галини Леонтіївни, Мороз Галини

Максимівни, Нелюби Галини Андріївни – с. Балясне Диканського району(1994 р.); Середи Олександри Василівни (1917 р. н.), Яценко Параски Єлисеївни, Мацко Віри Дмитрівни, Герасько Галини Іванівни – селище міського типу Опішне Зіньківського району (2000 та 2003 роки).

Сватання, розглядини, домувини

«Хлопець з дівчиною умовляються і потім хлопцеві батьки засилали до дівчини старостів – двох або трьох. Ідуть в чумарках, шапка смушева назад відігнута; в кожухах – довгих, рясних, вишиті на полах, на спині, на грудях. Підперезувалися поясами на лівий бік, зав'язували зашморгом. Літом – сорочка, штани широкі на очкурні, пояс, брилі солом'яні. Ідуть з ціпками, з хлібом ідуть, хліб не вмотували. Старший староста хлібину несе. В хату увійдуть, дівка колупає піч, як заходять старости. А тоді, як згодні, обмінюють хліб, а як не згодні, хліба не обмінюють і дівка давала гарбуза. Як домовилися, то перев'язує дівка рушниками всіх трьох старостів через праве плече, а під ліве зав'язує, кінці висять. Роменськими, вишитими рушниками, більше вишитими перев'язували.

Молодий приходить скоро перед весіллям і молода в'яже йому праву руку шовковою хусткою, кінчиками вгору. Давніше і бідніші перев'язували руку молодому полотняною хусточкою... В хаті своя рідня. На домувини йшли за місяць».

(Калініченко Я.А., с. Бобрівник.)

«Іде сватати. На молодому штани вибійчані, сірячина овеча, пояс червоний і ззаді дві голки навхрест на спині, щоб не зурочили. Квочка під полом, а жених питає: «Чи квочка, чи курка». Ото такий хазяїн! Молода стоїть біля печі і карниз колупає. Як наладилось діло, ідуть на розглядини, батько і мати скрізь заглядають. Подивилися чи пашня, чи борошно є. Мати і на горище полізе. Ідуть до попа, договорять попа, як таке, що коліно видно, то за дешевше. Оце вони серед тижня були, а в неділю отслужили утреню і батюшка оповіщає про весілля. Чи, бува, не родичі, питає людей, бо курносе плем'я буде».

(Попенко В.І., с. Бобрівник)

«Після Покрови, після Різдва, після Паски, після Петра справляли свайби. Якщо свайба у м'ясниці, після Різдва, то перед м'ясницями, на Маланки, старостів посилали. Просили в старости родичів, сусідів, щоб уміли балакати. До старостів приходив батько і просив, повести його сина сватати. Йшло двоє старостів і молодий. Старости з ціпками, старший староста з хлібом під рукою. Вечері приходили, стукали у вікно, питали, чи можна зайти. Тоді свати заходили до хати, а молодий залишався на дворі. Свати питалися: «Чи є у вас така дівка, щоб посватати?» А батьки казали, що є. А тоді староста: «А у нас є парубок». Як зайшли старости, казали, тоді батько гукає: «Йди сюди, доню, прийшли старости». Входила дочка з другої хати, здоровалася і колупала піч. Питалися батьки чи згодна вона йти заміж? Як згодна, то старости давали хліб матері і сідали за стіл, а молоді йшли собі у другу хату. За столом балакали, співали і казали, коли приходити його батькам на домовини. Як повечеряють, батьки молодій давали хліб в обмін, а молода в'язала старостів рушниками через праве плече, а молодому ж в'язала хусткою праву руку».

(Головко М.П., с. Балясне)

Весілля

На Полтавщині, зокрема, у с. Бобрівник, кажуть: «Від середи до середи, хоч на приспі (призьбі) сиди». Цілий тиждень – весілля.

У середу пекли шишки, у четвер молоді разом їздили родичами кликати на весілля. Молода була вив'язана «навкруг» голови складеною шовковою хусткою, з обох боків якої пришивали по квіточці – «боковику» з червоного або з рожевого паперу, чи стрічки. Плечі молодій «вкривали» різнокольорові «стьожки» та «стьожки» з квіточками, т.зв. басамани. Поверх випускалася коса з вплетеною червоною «стьожкою», що внизу зав'язувалася бантом, або ж «петлею». Молода була у вишитій полотняній сорочці, «червоній» плахті, у червоних чобітках сап'янових, «каблучок виквітчаний гвіздочками мідненькими». Взимку одягалася в «ягнячу» або й таку, з матерії «юпку»⁸, оздоблену плисом чи білу кожушанку, вишиту гарусом. Поверх одягу, молоду підперезували вишитим або роменським рушником. В деяких селах на Полтавщині, наприклад,

8. Різновид верхнього одягу.

у с. Устивиця Шишацького району цей рушник називається «вінчаний» і після весілля клався у скриню для дочки.

У п'ятницю молода вже ходила зі старшою дружкою і просила на весілля дівчат. У молодій було менше стрічок, ніж у четвер тоді, коли вона з молодим кликала родичів, а на голові біля хусточки було не два, а один «боковичок» з правого боку.

(Від Калініченко Я.А., Попенко В.І., с. Бобрівник).

В суботу «ще докличуть удвох», тоді «розходяться по домах». Вдень до молоді приходили дружки – «в стьожах», під «стьожаками» – шовкова хустка, боковики, а в косі – 5–6 «лент». Заходили у двір, тут всі дружки «собіралися», тоді молода кликала їх у хату. Молода сиділа проти вікна причілкового, а дружки кругом молоді, біля неї – старша дружка. Батько частував, дружки співали:

А що ти думала, що ти гадала,
Як старости приходили,
Ой, я не думала, я не гадала,
Не дасть мене мій батенько,
Як старости приходили.
Ой, я не думала, ой не гадала,
Не дасть мене мій батенько,
А в мене батенько, як голубонько,
Все за мною, молодюю.
І столи застеля, ой і кубоньки сповня,
Старостів зупиняє,
Пождїть старости, пождїть старенькі,
Поки Галина увїйде,
Галина ввійшла, по рушничку внесла,
Низенько вклонилася.

Йшла Галина із комірочки,
Та вдарилася об одвірочки,
Ударилася та й заговорила,
Ой, Боже же ж мій, що я наробила,
Покинула кого я любила,
Я Іванка та й родом не знала,
Тепер йому дружиною стала,
А хто ходив та й за сонечка,
Тепер стоїть край віконечка,
А хто ходив темненької ночі,
Тепер стоїть заплакані очі,
А хто ходив раненько,
Тепер стоїть та й близенько.
Вставай, вставай, ненько моя,
Годі, годі тобі спать,

Бо вже ж мені з тобою,
 Не вік вікувать,
 Суботоньку-неділеньку переночувати,
 Суботоньку-неділеньку, як один день,
 Сумувала та й Галина один тиждень,
 Ой як мені сумувати перестати,
 Ой як мені свекрушеньку називати,
 Ой назву я свекрушеньку матінкою,
 Вона ж мені матінкою та й не буде,
 А моєму серденьку жалко буде.

Вставали, виходили з хати, щоб іти до молодого. Мати або брат виводили молоду за хусточку аж за ворота, молода «поклониться на всі чотири сторони». Дружки співали:

Виходила та й Галина із двора,
 Та й вломила березу із верха,
 Як тобі, березо, без верха,
 Так тобі, матінко, без мене.
 Без мого твого походу,
 Без мого низького поклону,
 Без моєї русої кісоньки,
 Без дівоцької красоньки.

Сироті співали:

Зелена та й дібровонька,
 Чого в тебе та й верхів много,
 Зеленого та й ні одного,
 Усе такі, що рубатися,
 А нікому розвиватися.

Дорогою співали:

По тім боці ставу, /2
 Кличе павич паву,
 Іди, моя, павочко,
 Я дам тобі вино, яблучко,
 А за тее вино-яблучко,
 Загубила дівуваннячко.
 Ви, вороги, вороженьки, /2
 Не перейдіть доріженьки,
 Як перейдете дорогу,
 То не дійдете додому.
 Низом, дружечки, низом, /2
 Закидана доріжечка хмизом,
 А у Іванка кінь вороненький,
 Перескочив гай зелененький,
 А в Галини ще вороніший,

Перескочив гай зеленіший.
 Тихо дружечки, ідіте, /2
 Пилом не пиліте,
 Щоб наша пава,
 Пилом не припала,
 Щоб наша Галинка,
 З личенька не спала.

Зимою їхали на санях – «козирках», коней уквітчували «лентами», дугу обмотували рушником, поясом, «лентами» і дзвіночок чіпляли. Якщо дуга – весільна, різьблена, то її менше уквітчували. Дорогою співали:

Клен у лісі, чи не дерево,
 Смородина чи не ягідка,
 В нас Галина, чи не дівочка,
 В неї коса, чи не кісочка,
 Шовком заплетена, золотом обведена,
 Шовком заплетеная, золотом обведеная.

Доїжджали до свекрушиного двору:

Прибирайся, свекрушенько, прибирайся,
 Та до себе невістоньки сподівайся,
 Та, щоб була вутонька жареная,
 Щоб була горілочка моченая,
 А ми вутоньку поїмо,
 А горілочку поп'ємо,
 А вам Галини не дамо.
 Ой за двором вишня, /2
 Там свекруха вийшла,
 Всі ягодки поціпала,
 Невісточки дожидала.

Молода з дружкою ставали перед ворітьми, а всі дружки «купою стояли ззаду». Виходив «свекор» із хлібиною, підходив до воріт і казав: «Прошу Бога і вас заходьте до хати». Молода йшла з дружкою в хату. В хаті – молодий із боярином, коровайниці, родичі. Зайшовши в хату, молода кланялася тричі і ставала з дружкою посеред хати, а батьки вирішували, куди посилати ще обох молодих просити на весілля. Йшли, неподалік, у три хати до рідні – молодий із молодю, старшою дружкою і старшим боярином. У суботу тут ще й коровайниці ходили просити сусідів, далеких родичів. Коровайниці молоді, «одягалися в українське». А дружки стояли у дворі й співали:

Ой поки ми тут стоятимем,
 Сиру землю та топтамимем,
 Ніжками, чобіточками,
 Золотими підківочками,
 Ніжками, чобітками,
 Золотими підківками.

Загубили дівку, в хрещатім барвінку,
 Де її шукати, чи в руті, чи в м'яті,
 Чи в рубленій хаті?
 Шукали у руті, шукали у м'яті,
 А нашли Галину у рубленій хаті.

Верталася молода, кланялася друзкам і забирала їх до хати.
 Молода ставала на порозі, кланялася тричі, а друзки співали:

Помагай Бог всьому,
 А хто в цьому дому,
 Старому й малому,
 Ще й Богу святому.

Заходили у хату, молода заходила за стіл зі старшою дружкою
 і ставала перед причілковим вікном, а кругом неї друзки:

Здвигнулися сіни, /2
 Як дружечки сіли,
 Ще й дужче здвигнуться,
 Як пива нап'ються.

Молода заразу не сідала, все стояла і коли її просили, вона ще
 довго не сідала, і все кланялася. Батько частував молоду, друзок,
 друзки співали:

Ой прилинула сиза голубонька,
 Голубничка й розглядати,
 Ой прилинула сиза голубонька,
 Голубничка розглядати,
 А не так голубничка, а не так нового,
 Як голуба сизенького,
 Ой пришла молода Оринка,
 Подвір'ячко розглядати,
 Не так подвір'я, не так нового,
 Як Василька молодого.

А як сватали та й божилися, /2
 В нас забори та кам'яні,
 А ворота та й сторчовії,
 А ми прийшли, подивилися, /2
 В вас забори похилилися,
 А забори хмизом плетені,

А ворота очеретяні.

Ой, тихо Дунай водоньку несе,
 А й ще тихше дівка косу чеше,
 А що вона чеше, все на тихий Дунай несе,
 Ой пливи, косо, під свекрів двір просто,
 А й стань послухай, що свекорко говорить,
 А свекорко ходить все стихенька говорить,
 А тепер на мене добрая й годинонька,
 Прийде до мене чужая дитинонька,
 Як не зодягнена, буду зодягати,
 Як не обута, буду обувати.

Ой піду стиха під віконце, /2
 Подивлюся, що свекруха робе,
 А що свекруха вечеряти варе, /2
 А свекорко дубиночку паре,
 А парся, парся сирая дубино, /2
 Начувайся чужая дитино,
 А щоб ти уміла у печі топити, /2
 Свекрові й свекрусі годити.

Свекрушенька вихвалялася, /2
 Женить сина обіцялася,
 А діжду я синочка женити, /2
 Та й не буду всю нічку спати,
 Невісточки тай дождити,
 Ой, невісточко-перепілочко,
 Переміни усе ділечко, /2
 Ой хатнеє і подвірнеє, /2
 У ранньое і вечірньое.

Посидять годину-дві, а тоді співали вкінці:

Та й свекрушенько не гай же нас, /2
 Виражай же нас,
 А тепер нічка тай теменькая,
 Доріжка та й далекая,
 Коли б же ми та й не поблудили,
 Оринки та й не загубили.

Старшая, старшая дружечко,
 Поглянь у віконце,
 Чи воно рано,
 Той ще погуляймо,
 А як уже пізно,
 Розійдемось різно.

Ой приймайте ложки та тарілки, /2
 А нам дайте вина та горілки,

А ложки, миски та й поприймали,
Нам горілки та й не дали.

Перед тим як іти додому, молода частувала його рідню зі свого вузлика, що в дружки був. Частувала наливкою, шишками. А дівчата крали ложки і складали на купку «щоб хлопці крали дівчат, скоріше заміж іти». Вилазили з-за столу, мати наливала з пляшки наливки – від молодії, давала хлібину. Тут ще «накидали молодій меду на закуску»... Тоді, як доходили до перехресної дороги, зупинялися, молода давала всім по шматочку хліба і наливала в чарочку наливки, частувала дружок, а тоді тут все «б'ють і ложки топчуть». Верталися вже смерком, до молодії. Якщо молода недалеко жила, то й молодий йшов з ними до молодії, щоб назад повернутися, «бо йому не положено ночувати у молодії».

По дорозі дружки співали:

Не шуми, сосно, вгору, /2
Ми йдемо додому,
До отця, до неньки,
Як рожка повненькі.

Були ми в свекрухи, /2
Їли там пампухи,
По столу качали, в сметану мочали,
Хоть вони ячненькі,
Та зате смашненькі,
Хоть вони й пшенишні,
Та Бог зна колишні.

Ой лугом, лугом вода йде,
А попід тим та й лугом стежечка,
А на тій та й стежечці калина,
Вона собі сильно рясно зродила,
А листячком та й водицю прикрила.

Ой за гори дощ нехолодний,
А в свекрухи борщ не порожній,
З рибкою, з таранушкою,
Та з зеленою петрушкою.

Підходили до її двору. Тут вже їх виглядали, люди чекали на молоду, музика грала – сопілка, бубна, скрипка. Дружки танцювали, батько і мати запрошували у хату. Як не йшов із молодію до неї молодий, то біля молодії, ближче до покуття, садовили хлопця сусіда. Дружки співали:

А йде батько дочку частувати, /2
На досвітки тай посилати,

А йди, доню, тай на досвітки,
 На досвітках вся челядь гуляє, /2
 Тільки тебе однії немає,
 А було б, тату, та це раньше знати, /2
 На досвітки тай посилати,
 А тепер мені неволенька, /2
 Бо в порозі вся стороженька,
 Коло бока тай Іванко сидить,
 За правую тай рученьку держить,
 А на ніженьку тай наступає,
 На досвітки не пускає.

Ой, матінко моя, ластівко, /2
 Пригладь мені тай голівоньку,
 А пригладь мені тай голівоньку,
 Послідній день у суботоньку,
 А рученьками та й біленькими, /2
 Слізеньками тай дрібненькими.

Зажурилась перепілочка, /2
 Бідная моя тай головочка,
 Та що я у вирій опізнилася /2
 А з вирою поранилася.

А що по горах та сніги лежать, /2
 По долинах тай води стоять,
 Обіззався соловеєчко, /2
 Не журися, перепілочко,
 А єсть у мене крилечка рябенькі,
 Єсть у мене носик золотенький,
 А я крильцями сніги розмітаю,
 А носицом воду поспиваю.

Зажурилась молода Галина,
 Молодою та й заміж дають,
 І світ мені та й зав'язують,
 Обіззався молодий Іванко,
 Не журися, молода Галинко,
 Єсть у мене три нагаєчки,
 Первая тая, що рано вставати,
 Другая тая, що пізно лягати,
 Третя тая, що в печі топити,
 А свекрусі, і свекрові годити.

А як тут був молодий у неї в суботу ввечері, то співали:

Чом не вечеряєш молодий зятеньку,
 Що тецинька наварила,
 Та наварила тецинька сиві голуб'ята,
 Задля любого зятя,

Та варила матінка сиві голубоньки,
Задля любої доненьки.

(Від Попенко В.І., Дуденко Я.І., с. Бобрівник).

У с. Великий Перевіз в суботу сиділа молода на стільці,
на кожусі і її «убирали» родички – сестра, тітка чи дядина:

Убирала мене дядина,
Не плакала і не ридала,
А йшла ненька подивилася,
Слізеньками та й умилася».

У суботу заплітали всю косу, а як сирота, то півкоси. «Стьожки» чіпляли до намиста, дукатів і до коси – одну, дві. «Забантують» і після обіду йшла просити. «Душ двадцять дружок з нею. В хату увійде, а в хаті віника кинуть, як молода підніме, то буде роботяща». Заходила в хату, кланялась тричі, казала: «Просили батько, мати і я прося на весілля», або «Просю Бога і вас на весілля». Кликкала молода на весілля та, щоб до заходу сонця вернулася. А як просила, то всім в хаті кланялася, цілувала. Дівчата в плахах, полотняних сорочках, окрайках, поясах, карман з боку, у віночках, стьожках.

(Закінчення у наступному випуску)